

VÁROSOK – TEREK – KAPCSOLATOK – TÉRKALANDOK¹

DOI 10.35402/kek.2019.4.8

A születésnap köszöntésekkor történetek, beszélgetések, hangulatok kavarnak bennünk, s a kérdés: hogyan is jellemezhetnénk az ünnepeltet? Milyenek ismerjük Izsák Évát? Elbizonytalanodunk a válaszadáskor. Éppúgy, mint Az emberi kaland-ban Hankiss Elemér Homo Sapiense, aki az istent faggatja, mondaná meg, mi lesz vele ebben a világban? „... az emberek hozzáláttak, hogy felépítsék a maguk világát egy idegen világon belül. A védelmező falak, házak és városok, szerszámok és fegyverek, mítoszok, vallások és kompromisszumok világát. Sok száz éves, archetipikus élménye az emberiségnek az a sokk és a félelem, hogy nincs itthon ebben a világban, idegen ebben a világban, hogy törékeny és gyenge teremtés, hogy ezernyi veszélynek és szenvedésnek van kitéve” (Hankiss 1997:75).²

Hasonló útkeresésben találjuk Izsák Évát nemcsak e jeles napon, hanem a tudományos és a mindennapi életben egyaránt. Ezért is tartom telitalálatnak a születésnap kötet fő- és alcímét, ahol az Olvasó önkéntelenül kiegészíti saját élményeivel a meghatározó világvárosok névsorát, és az interdiszciplináris kalandozásokét. A szerkesztők, Berki Márton és Halász Levente találmányát dicsérik, hogy szakítanak a történettudomány által erőteljesen birtokolt kalandozás-fogalom historizálásával, és kitérítik a gondolkodásunkat. Ismertetésben egyszerre szeretnék kedvet csinálni a kötet kézbeviteléhez, és mint az első olvasók egyike, beszámolnék az olvasottakról.

Mitől interdiszciplináris a tanulmánykötet?

A szerzők több tudományterület (művészet-történet, szociológia, szociálpszichológia stb.) jeles képviselői, akik mégis ismerik azt a közös nyelvet, amelynek lényege: az élhető környezet és élvezhető kultúra együttes megjelenésének biztosítása és minőségének fenntartása egy adott, épített településen.

A tematikus szerkesztői elv orientál ugyan, de hozzá rendelődnek személyes élményeink. Így ért-

ető, miért lett a nyitó tanulmányok egyike a big data alkalmazása a társadalomföldrajzban, amely jelenleg a társadalomtudományi kutatásokban kiemelt szereppel bír (Baji 2019).³

Kutatói érdeklődésem alapján az életmódra, életminőségre, a jól-létre, a szegregáció különböző formáira figyeltem föl. A tömeg- és szubkultúrára reflektáló írások egyszerre érdekesek szaktudományi szempontból, másrészt szimbolikus jelentéssel bírnak. Élvezettel vezettem magam Czibula Katalin⁴ elemzési útján, aki a budapesti városkép alakulásának történetét operett- és slágerszövegek értelmezésén keresztül mutatja be. Nemcsak Fényes Szabolcs – Pártos Jenő – Szécsény Mihály máig népszerű operett-slágerét idézi a Szerző (Budapest, Budapest, te csodás!), ahol Budapest „... mint ideális élettér jelenik meg az új ideális ember számára. A szocialista nagyváros nyüzsgő világa az új szocialista embertípus éltető közege mind a munka, mind a szórakozás tereként jelenik meg...” (Czibula 2019:40).⁵

A 60-as évek nagyvárosi élményéhez a fények (Breitner János – Farkas Imre: Gyönyörű így este Budapest, 1959), a hidak, lakótelepek építése is hozzátartozik, s benne a mindennapi élet, az ún. kisember csetlése-botlása – szemben a hatalom folyamatos ellenőrzésével, az ideológia direkt utasításaival. A dalokban, filmekben a városi attitűdök is megjelennek nemcsak pozitív értelemben: „... a korai kelés, rohanás, tömegközlekedés, zaj” (Czibula 2019:43).⁶ És mégis: „Nékem csak Budapest kell,/ Hol az ember kora reggel szívesen kel,/ Mert imádom forró szerelemmel” (Fényes Szabolcs – Romhányi József: Nékem csak Budapest kell..., a Napfény a jégen című filmből, 1961).

De ezeket a tanulmányokat a kultúra fogalmának széles értelmében vizsgálva is fontosnak tartjuk, hasonlóképpen a szegregáció, a szegénység, az életminőség változásának a lokális térbeli vizsgálataival (Berki Márton, Czibula Katalin, Csébi Márk, Düll Andrea, Probáld Ferenc, S. Nagy Katalin). De új jelenségek is körvonalazódnak, mint a zsugorodás

1 Berki Márton – Halász Levente szerk. 2019 *Budapesttől Berlinig. Interdiszciplináris kalandozások*. ELTE TTK Földrajzi és Földrajztudományi Intézet, Budapest, Fehérvár Travel Kft, 1783-3/2018/FEKUTSRAT, EMMI támogatásával

2 Hankiss Elemér 1997 *Az emberi kaland*. Helikon, Budapest.

3 Budapesttől Berlinig, im. 15-28.

4 im. 39-50.

5 im. 40.

6 im. 43.

problémája, az urbanizáció jelenkori kihívásai (Halász 2019:121-136).⁷

Unikális Probáld Ferenc munkája, aki a bélyegeken látható városképekről, illetve alkotóikról ad érzékletes bemutatást.⁸

Módszertani szempontból izgalmas Dúll Andrea⁹ tanulmánya, miközben fogalmi tisztázásra is vállalkozik az eredményorientált település/várostervezésben, szemlélteti azt a komplex eljárást, amelyet sikeresen alkalmaz kutatótársaival együtt. Feltárják a helyi lakosok önérvényesítési képességeinek szintjét, ezek összefüggéseit a környezetészlelésükkel és szerepeik percepciójával, kommunikációjával stb. (Dúll 2019:85).¹⁰

Az utazások emlékeit felidéző kalandozások is többes jelentésűek: jól kitapinthatóak a Szerzők élményei, pozitív attitűdjei a témákkal kapcsolatban és utalnak Izsák Éva utazási szenvedélyére és érdeklődésére is, egyben felcsigázzák az Olvasó kíváncsiságát a saját élmény megszerzésére (pl. Siskáné Szilasi Renáta).¹¹

Az ünnepektől Izsák Éva maga is nagyvároslakó, kutató, ezért a nagyvárosi létről, az ottani jól- és rosszlétről, a lakosság egészségügyi helyzetéről és kilátásairól stb. szóló esszék (S. Nagy Katalin, Szirmai Viktória, Kázmér Miklós, Sebastian Kinder) jelzik, mennyi izgalmas területe van a városkutatásnak interdiszciplináris megközelítésből.

A felsoroltak közül a korlátozott terjedelem miatt csak egy tanulmányra reflektálnék most. Szirmai Viktória és munkatársai dolgozatukban impozáns kutatási kérdéseket tesznek föl, mint pl. „...mi történik a hasonló politikai, társadalmi, gazdasági berendezkedésű és jellegű kelet- és közép-európai térségekben, köztük a Kárpát-medencei régiókban? Vagy: tapasztalható-e a felzárkózás... vagy épp diverzifikálódás? ...megfigyelhetőek-e a hasonló koncentrációs folyamatok itt is, mint a fejlett nyugati modellek esetében. Tapasztalható-e felzárkózás, illetve közeledés a vizsgált különböző országok és régiók adatai között?” (Szirmai 2019:230).¹²

Hangsúlyosak a budapesti buli-negyedről írottak, részben művelődés- és művészettörténeti okoknál fogva (S. Nagy Katalin), részben a lokalitás – globalitás fogalom változása miatt, de az aktuális

7 im. 121-136.

8 im. 201-210.

9 im. 85-118.

10 im. 85.

11 im. 217-228.

12 im. 230.

problémák okán is, amikor a belvárosi lakhatási feltételek és a turizmus érdekei ütköznek, esetenként elementáris erővel.

S. Nagy Katalin konklúziójából idézek: „A mai nyitott utcaművészet hangsúlyos jelenléte napjaink korszellemének terméke, tele aktuálpolitikai mozzanattal, múlttal és jellel, transzformációkkal és felszabadultsággal, lelkesedéssel, iróniával, allegorizációkkal, zsúfolva formai és tartalmi gazdagsággal, ellentmondásossággal” (S. Nagy 2019:215).¹³

Az előző állítást igazolják azok a dolgozatok, ahol a szerzők a kultúra részeként értelmezik a társadalom-földrajzi, település-fejlesztési, átalakítási kérdéseket. Épp itt jelentkeznek azok a fiatal kutatók írásaikkal, akik Izsák Éva doktoranduszai voltak.¹⁴ Egy olyan szellemiséget visznek tovább, amely egy szigorúan szervezett, de dinamikus tepermunkára, résztvevő megfigyelésre, folyamatos szakirodalmi műveltség-szerzésre, s végső soron önálló kérdések megfogalmazására készítette őket, mivel korábban is ilyen inspirációkat kaptak Izsák Tanárnőtől, mint Témavezetőtől.

Megérintett és emlékeket idézett S. Nagy Katalin és Sebastian Kinder írása a nagyvárosok arculatával kapcsolatban. Közép-európaiként adódik a folyamatos összehasonlítási igény a városlátogatások alkalmával, mivé lettek a Monarchia nagyvárosai: Bécs, Pozsony, Prága (S. Nagy 2019:214),¹⁵ hogyan változott meg Berlin szocreál utcaképe lenyűgöző világvárosivá, és miként „adta meg magát” az átalakulásnak, pl. a street artnak a középkor óta virágzó iskolaváros: Tübingen.

Lelket melengetőek a személyes köszöntők (Losonczy Ágnes, F. Várkonyi Zsuzsa, Nemes Nagy József, Tóth Kriszta), hiszen a születésnap a legfontosabb szervező közege, lényege ennek a kötetnek. Ízelítőül néhány figyelemfelkeltő, értékelő vélemény Izsák Éva munkásságáról:

13 im. 211-216.

14 Baji Péter 2016 Adalékok az új gazdasági tevékenységének megismeréséhez Budapesten. Település-földrajzi Társaság, 5:2 pp. 53-69., 17 p., Bányai Borbála (Intézmények a munkaerőpiaci rehabilitáció területén. PhD dolgozat. Kézirat, 2015), Berki Márton (Az egykori ipari területek funkcióváltásának példái Budapesten. PhD dolgozat. Kézirat, 2014), Halász Levente (Az egészségi állapot társadalmi területi különbségei Magyarországon. PhD dolgozat. Kézirat, 2019), Váradi Zsuzsanna (Budapest és agglomerációjának kapcsolata. PhD dolgozat. Kézirat, 2014), Uzzoli Annamária (Az egészségi állapot társadalmi területi különbségei Magyarországon. PhD dolgozat. Kézirat, 2004)

15 im. 211-216.

„De bármily különlegesnek tűnik is specializált világunkban, hogy valaki a geográfia mellett a társadalomtudományokkal is szorosabb kapcsolatba akar lépni, végső soron ez volna a világon a legtermészetesebb dolog... Saját szakmai tapasztalatom is azt mutatta, hogy a terepkutatások esetében a 'Mit kutatunk?' mellett a 'Hol kutatunk?' volt a leginkább meghatározó kérdések egyike... mindketten értelemszerű 'segédeszközként' használjuk tudományos érvelésünkben az irodalmi műveket, képzőművészeti alkotásokat, azt a világról szóló mélyebb tudást, amely a művészetekben ragadható meg (Lonszki 2019:196).¹⁶

„[Izsák] Éva a választott kutatói és oktatói pálya, a tudományterület iránt megingathatatlanul elkötelezett ember. Azok közé tartozik, aki társadalomföldrajzusként nemcsak szakított a geográfia egységében értéket látó szemlélettel... minden témakör mögött a természeti és társadalmi folyamatok, a földtudomány és a tértudomány összefüggéseiről szólnak” (Nemes Nagy 2019:199).¹⁷

„Jössz-mész a világban, ezer dolog érdekel... állandóan gyűjtöd az információkat a világ jelenségeiről, sok tucat barátoddal... tartod ...a kapcsolatot, tanítasz és tanulsz... miközben tőled jó néhány fontos képességet 'elvont' az élet, szellemi és lelki síkon óriási többletet küldött” (F. Várkonyi 2019:119).¹⁸

És nem maradhat el a költészet dicsérete sem: „Budapest éjjel nyári álom/huzatos lépcsők ablakfénnyek/ idegen házak sokszor látott/ filmből az arcok visszatérnek/ Se földön már se égen/sose lesz újra régen” (Tóth 2019:251).¹⁹

Bár az ünnepi írásokból válaszokat kaphatunk Izsák Éva személyiségjegyeire, barátságaira, kötődéseire, mégis a saját élményű kapcsolat fontosságára hívnám föl a figyelmet, s arra, hogy – tekintsünk el a közhelyes fogalom használatától – felelősek vagyunk a barátságaink ápolásáért. Ezért ajánlom a Festschriftet minden Olvasónak, köszönve a Szerzők elkötelezett írásait.

---

16 im. 195-196.

17 im. Nemes Nagy József, 197-200.

18 im. F. Várkonyi Zsuzsa, 119.

19 im. Tóth Kriszta, 251.